

Marian Al. Żurowski

"De legibus", II (I 9-20): "De legis obligatione", Francisco Suárez, Madrid 1972 : [recenzja]

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawnohistoryczny 16/3-4, 412-414

1973

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ponadto aparat krytyczny ma służyć do wykazania ewolucji myślowej Suareza w drugiej fazie opracowania tekstu. Zaznacza się bowiem nie tylko warianty w słowach, albo w zdaniach, ale też uzupełniające teksty i nowe argumenty.

Najbardziej doniosła może funkcja aparatu krytycznego polega na zebraniu paralelnych rozdziałów z manuskryptów, które są różne od zawartych w wydaniu zasadniczym i przez to sygnalizuje się pierwotne sformułowania tez Suorezjańskich.

Dużo pracy kosztowało również sprawdzanie cytatów — o ile to możliwe — w tych samych wydaniach dzieł, z których korzystał sam Suarez. Jest to osiągalne dzięki odnalezieniu w manuskryptach spisów książek, które Suarez miał, względnie nabywał do swojego użytku, jako profesor uniwersytetu. Te spisy są przechowane w Archiwum Uniwersytetu w Koimbrze i obecnie opublikowane w aneksach.

Wydawcy dokonali w oparciu o tekst łaciński własnego tłumaczenia, w którym dla lepszego oddania myśli autora odstąpili niejednokrotnie od literalnego przekładu poszczególnych słów. Zestawienie obydwu tekstów pozwala na konfrontację i sprawdzenie słuszności takiego czy innego tłumaczenia.

Ostatnią część omawianego tomu stanowią aneksy. Oprócz wyżej wymienionych wykazów książek, które Suarez nabywał, względnie miał u siebie, znajdziemy jeszcze trzy nie wydane teksty odnoszące się do traktatu „De legibus” samego Suareza, oraz następne trzy: Vasgueza, Fr. Rodrigueza i Fr. Diaza.

Prócz spisu rzeczy na początku dzieła, znajdziemy na końcu indeksy źródeł z równoczesnym podaniem numeru odnośnika, w którym są cytowane, indeks bibliograficzny oraz indeks rzeczowy. Dzięki temu dzieło staje się funkcjonalne w użyciu. Ponadto należy podkreślić ładną szatę graficzną i staranność wykończenia technicznego. Warto zatem zaszygnalizować tę pozycję tym, którzy w swych pracach naukowych będą musieli sięgnąć do dzieła Suareza „De legibus”.

Marian Al. Zurowski SJ

Suarez Francisco — De legibus — II (I 9—20). De legis obligatione, editio critica bilingüe; Preparada por. L. Perena, P. Suer, V. Abril, C. Villanueva y E. Elorduy, Madrid, 1972 s. XV, 366. Wyd.: Consejo Superior de Investigaciones Cientificas; Instituto Francisco de Vitoria; Corpus Hispanorum de Pace vol. XII.

Ponieważ przed oddaniem do druku niniejszego numeru Prawa Kanonicznego zapowiadany przeze mnie — przy okazji omawiania pierwszego tomu Franciszka Suareza „De legibus” — tom drugi właśnie się ukazał, korzystam z okazji, ażeby go kanonistom polskim przedstawić. Tom drugi niniejszego wydania krytycznego dzieł Suoareza „De legibus” obejmuje część drugą księgi I „De legibus ac Deo Legislatore”

i zawiera rozdziały od 9 do 20 włącznie. Treść jego koncentruje się głównie wokół problemu obowiązywalności prawa.

Zasady opracowania krytycznego przyjęte przez autorów i omówione przeze mnie w recenzji tomu I odnoszą się do całej serii, a więc i do tego tomu. Nie będę ich powtarzał, czytelnika zaś odsyłam do uwag opublikowanych powyżej. Podstawą zasadniczą opracowania tekstu były podobnie jak w tomie I: Kodeksy z Coimbrzy i Lizbony, wydanie z Coimbrzy z 1612 r., wyd. z Lyonu z 1613 r. oraz wyd. de Amberes w 1613 r., a zatem opublikowane jeszcze za życia Suareza. Pierwsze z nich, tj. z Coimbrzy z 1612 r., było nawet przez niego samego poprawiane.

Podobnie jak w pierwszym tomie, tak i w obecnym, aparat krytyczny pozwala dojrzeć ewolucję myślową Franciszka Suareza, szczególnie w drugiej fazie opracowania tekstu tzn. od 1601 do 1607 r. (por. wstęp, s. VII). Pozwala na to nie tylko zestawienie tekstów paralelnych, ale także dodanie przez samego Suareza nowej argumentacji, której w poprzednich opracowaniach nie było. Z materiału zawartego w tym tomie na uwagę zasługuje dysputacja druga o istocie prawa i warunkach do niego wymaganych (por. rozdz. IX—XII). Dzięki porównaniu można było wprowadzić potrzebne uzupełnienia nieuwzględniane w dotychczasowych publikacjach (por. wstęp s. VII).

Disputatio tertia „De causis et defectibus legis” obejmuje rozdz. od 13 do 17. Warto zauważyć, że w tej części elementy prawne wydania z 1612 r. suponują podstawowe studium filozoficzno-teologiczne z 1601 r. Przed opublikowaniem tego fragmentu niewątpliwie Suarez dokonał ostatniej rewizji i adaptacji tekstu. (Por. tamże VIII).

Rozdziały ostatnie 17 do 20 dotyczą problemu poddania czy nie poddania „sprawiedliwych” prawu. Problem ten był dyskutowany z protestantami w okresie Soboru Trydenckiego. Chociaż manuskrypt milczy całkowicie na ten temat, uwzględnia jednak to zagadnienie szerokie, późniejsze studium „De mutatione seu sensatione legis vel obligationis eius”. (Tamtże s. VIII).

Aparat krytyczny pozwala również ocenić krytycyzm samego Franciszka Suareza. Uwzględnia on bowiem w swym dziele hierarchie źródeł, właściwie wartościuje cytaty, a nawet zwraca uwagę na te, które pochodzą z drugiej ręki. Należy z uznaniem podkreślić, że wydawcom udało się wprowadzić pewne korektury również do cytatów.

W aneksach znajdziemy kontynuację publikacji niewydanych dokumentów zapoczątkowane w tomie pierwszym. Znajdziemy tam niedrukowane dotąd teksty Franciszka Suareza z 1582 r., L. Moliny z 1568 r., Gabriela Vasqueza z 1596 r., F. Rodrigueza z 1596 r. i F. Riasa z 1595 r. Ponadto na końcu znajdziemy indeks źródeł, indeks bibliograficzny oraz indeks rzeczowy. Są one bardzo cenne i ułatwiają korzystanie z tego tak doniosłego dla każdego historyka prawa dzieła Franciszka Suareza „De legibus”.

Podobnie jak w tomie pierwszym należy i tu podkreślić ładną szatę graficzną, a także staranność wykończenia technicznego dzieła. Cała ta seria winna się znaleźć we wszystkich bibliotekach zakładowych instytucji naukowych, które poważnie traktują historię prawa powszechnego.

Marian Al. Żurowski

Jura Masoviae Terrestria — Pomniki dawnego prawa mazowieckiego ziemskiego, opracował i podał do druku Jakub Sawicki, t. I (1228—1471), Warszawa 1972, s. XXIV, 254, wyd. Mazowiecki Ośrodek Badań Naukowych.

Z zawartością tej publikacji zapoznaje nas autor wstępu, Jakub Sawicki, który przedstawia swe dzieło następującymi słowami: „Tom, który oddaję w ręce badaczy historyków Mazowsza, jest pierwszym członem obliczonego na pięć części wydawnictwa obejmującego pomniki dawnego prawa mazowieckiego jako wyrazu własnego, odrębnego rozwoju społecznego i prawnego tego regionu aż do chwili porzucenia własnego prawa i przejęcia prawa reszty ziem Królestwa Polskiego. ...Wydawnictwo obejmuje dotąd niedrukowane, częściowo już znane i publikowane drukiem, lecz wymagające powtórnego wydania w nowym opracowaniu, z uwagi na wadliwość ogłoszonego tekstu lub na trudną dostępność, pomniki dawnego prawa mazowieckiego, właściwego dla klasy rządzącej, a prawa ziemskiego z dziedziny ustroju i zarządu jak i prawa sądowego (prywatnego, karnego i procesowego)”.

Ze wstępu również dowiadujemy się, że dzieło to zrodziło się z koncepcji edytorskiej Oswalda Balzera i ma być przynajmniej częściową realizacją wielkiego planu wydawniczego, obejmującego pomniki prawa wszystkich ziem dawnej Rzeczypospolitej. Z tej samej też koncepcji zaczerpnięte są ponadto inspiracje przy ustalaniu kryteriów w doborze materiałów.

Warto zwrócić uwagę na zakres rzeczowy wydawnictwa, które — jak mówi dalej autor wstępu: „obejmuje wszelkie akty normatywne natury ogólnej z wyłączeniem aktów o charakterze jednostkowym, ...natomiast zostały włączone do wydawnictwa akty prawne, normujące stosunek władzy świeckiej do hierarchii kościelnej i do Kościoła w drodze porozumienia czy ugady sądowej, w przedmiocie dziesięcin, wykonywania „*iuris spolii*” czy jurysdykcji sądowej, a także położenia prawnego chłopów w dobrach duchownych na obszarze Mazowsza”.

Na to ostatnie sformułowanie podkreślające zakres rzeczowy wydawnictwa powinien zwrócić uwagę każdy historyk polskiego prawa kanonicznego, który będzie się zajmował daną epoką. Tutaj też leży zasadnicza racja skłaniająca mnie do polecenia powyższej pozycji historykom prawa kanonicznego. Tom pierwszy zawiera materiał od roku około 1228 aż do 3 kwietnia 1471 r., tzn. do podziału Mazowsza przez synów księcia Bolesława IV. Materiał zawarty w tomie I-szym, a także na-